

VJERA KAO POVEZNIKA SVIH STAROZAVJETNIH KNJIGA

Božo LUJIĆ, *Vjera u Boga uvijek novih mogućnosti. Pretpostavke za biblijsku teologiju Staroga zavjeta*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2014., 451 str.

Knjigu sam dobio na poklon od autora s osobnom posvetom 5. travnja i rado se odazivam na prijedlog da je promoviramo u Franjevačkoj teologiji u Sarajevu, gdje autor već godinama zajedno s redovničkim subratom fra Antom Popovićem predaje biblijske discipline.¹ Osim što predaje većinu starozavjetnih knjiga ovdje i na KBF-u u Zagrebu, Lujčić kao bibličar proučava i sinoptička evanđelja. Tako je pred 4 godine objavio knjigu *Božja vladavina kao svijet novoga čovjeka. Biblijska teologija Novoga zavjeta*. Predstavio sam je 24. svibnja 2010. u Odžaku na skupu svećenika Doborskog dekanata iz kojega potječe i fra Božo (rođen i odrastao u franjevačkoj župi Gornja Dubica). Taj moj tekst u cjelini je objavljen u časopisu Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sarajevo *Vrhbosnensia* 14 (2010.), 203-207. Knjigu koju večeras predstavljamo posvetio je Franjevačkoj teologiji i KBF-u Zagreb te na istoj stranici naveo kao moto

1 Priređeno kao izlaganje na promociji na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu, 18. lipnja 2014.

citat Iz 7,9b: „Ako ne povjerujete, nećete opstati“ (njegov prijevod).

U „Uvodu“ (str. 11-21) pregledno je najavio sadržaj pojedinih poglavlja u knjizi. Evo naslova tih devet poglavlja:

1. Vjera – temelj i pokretač života (23-58);
2. Vjera kao pokretačka snaga života (59-97);
3. Vjera u Boga čovjekovih korijena i korijena svijeta (99-149);
4. Vjera u Boga – otvorena i okrenuta čovjeku (151-230);
5. Vjera u mogućnost prijateljstva s Bogom (231-276);
6. Vjera u mogućnost promjene i Boga i čovjeka (277-341);
7. Vjera u Boga prava i pravednosti (343-359);
8. Vjera u Boga praštanja i milosrđa (361-377);
9. Vjera u Boga budućnosti (379-414).

Kako je svojoj knjizi dao podnaslov „Pretpostavke za biblijsku teologiju Staroga zavjeta“, nije smatrao potrebnim obrađivati vjeru u mudrosnim knjigama SZ, a od Psalama obradio je samo neke. U prvom poglavlju najprije je obradio četiri skupine hebrejskih glagola kojima su izraženi različiti vidovi vjere:

- *aman* - biti čvrst, vjerovati;
- *hazak* - biti jak;
- *batah* - biti siguran, pouzdavati se;
- *amac* - biti snažan, utvrditi.

Zahvaljujući hebrejskoj ko-

njugaciji, ti glagoli mogu izražavati različite vidove čvrstoće, komunikacije, traženja i očekivanja. Zato je „vjerovati djelovanje, odnosno relacijska stvarnost koja se događa između Boga i čovjeka te čovjeka i Boga. Bog vjeruje čovjeku, ali i čovjek vjeruje Bogu u slobodi izbora i u odnosu na autentičnost odluke i odnosa“ (str. 35). U ovom poglavlju obrađen je Abraham kao putnik vjere kojega Bog zove i šalje u nepoznato, i to prema tradicijama o Abrahamu u Post 11 – 25 te u Heb 10,32-39 i 11,1 – 12,3. U vjeri je Abraham postao svjestan poziva na zajedništvo s Bogom, zatim vlastite smrtnosti i upućenosti na sina Izaka: „On također participira na Božjoj snazi: vjera je ono što mu daje ići onim putem koji mu je Bog pokazao; vjera daje Abrahamu snagu da usmjeri svoje očekivanje prema Vječnome gradu; vjera mu omogućava da dobije snagu da rodi Izaka, vjera mu omogućava da ga ponovno primi iz Božje ruke kao svoje dijete“ (str. 58). U drugom poglavlju obrađena je sinteza vjere kod proroka koji Božjom riječju izazivaju krizu zato što se usuđuju kritizirati formalistički kult i nepravde u narodu Božjem. Takvu sintezu proročke vjere osvjetljava tekstovima iz povijesnog Izaije, Jeremije, Ezekielia i Deuteroizaije. U trećem poglavlju biblijsku prapovijest iz Post 1 – 11 čita kao vjeru o korijenu svijeta i čovjeka. Na biblij-

sku vjeru spada Božje izvođenje Izraelaca iz egipatskog ropstva te sklapanje saveza kao trajnog prijateljstva između Boga i njegova naroda, što je obrađeno u Knjizi Izlaska i autor se time bavi u četvrtom poglavlju. Trajno sjećanje naroda na te zahvate Božje zabilježeno je u Povijesnom vjerovanju Pnz 26,5-10 te u Mojsijevu hvalopsjevu Izl 15,1-21. Ovdje je autor obradio i teologiju vjere u dva Psalma: u Ps 13 gdje molitelj počinje s ogorčenim pitanjem i tužbom Bogu, a završava s pouzdanjem, radošću i pjesmom jer se uzda u Božju dobrotu; zatim u Ps 126 koji su pjevali povratnici nakon iskustva holokausta i u njemu je otvorena budućnost nakon doživljene prošlosti: „Išli su plačući noseći sjeme sjetveno, vraćat će se s pjesmom noseći snoplje svoje.“

Vjeru kao savez prijateljstva i povjerenja autor obrađuje u petom poglavlju na temelju Post 9,8-17 gdje Bog obećava savez Noi i njegovim potomcima: „Ne bi se također smjela izgubiti iz vida činjenica da Noa nije pripadao Izraelskom narodu, nego religiji koja se naziva ‘poganskom’. Pa ipak, unatoč tome, Post 6,8 izriječkom tvrdi da je ‘Noa našao milost u očima Jahvinim’. Možda bismo u njemu smjeli vidjeti Božji savez sa svim nežidovskim narodima i sa svom zemljom. I u tom savezu Bog je priznao sve narode svojima“ (str. 246). Ovamo je ubrojio

i Post 15 gdje Bog obećanje Abrahamu o potomstvu učvršćuje Savezom te Izl 19 – 24 gdje Bog sklapa Savez sa svojim izabranim narodom. Tu je kratko obrađen i Dekalog kao dokument Saveza. U Hošei je Savez prerastao u zaručnički odnos Boga s njegovim narodom, a u Jr 31,31-34 novi Savez je „oblik Božje djelatnosti“.

Pri obradi obraćeničkog obilježja vjere kod proroka i u deuteronomističkoj tradiciji autor upozorava da se radi o korjenitoj promjeni koja se izvodi iz hebrejskog glagola *šub*, a on u kalu znači „vratiti se, obratiti se, promijeniti se“. On u toj konjugaciji dolazi u hebrejskom SZ 683 puta, u hifilu 360, u hofalu 5 te u polalu 12 puta. Obraćenje kao povratak Bogu savezniku obradio je kod Amosa, Hošee, Jeremije, Ezekijela, Deuteroizaije, Joela i Jone.

O vjeri prema Joninoj knjizi govori u dva poglavlja: u šestom gdje je riječ o mogućnosti promjene kod Boga i čovjeka te u osmom gdje je vjera bitno vezana uz Božje oprostjenje i milosrđe. Joninu knjigu današnji bibličari smatraju poučnom parabolom o Bogu koji je milosrdan i prema neprijateljima Izraela te o potrebi da uskogrudni prorok iznova pristane uz takva Boga. Hermeneutski ključ knjige vidi naš autor u tekstu: „Ah, Jahve, nisam li ja to slutio dok još u svojoj zemlji bijah? Zato sam htio prije pobjeći u Taršiš; jer znao sam da si ti

Bog milostiv i milosrdan, spor na gnjev i bogat milosrđem, i da se nad nesrećom brzo sažališ“ (Jona 4,2). Ovdje se u semantiku vjere dodaje glagol *jada* – znati u dubokom, biblijskom smislu riječi i *šub* – obratiti se. U knjizi neposlušni prorok „dva puta više želi smrt negoli ostvarivanje Gospodinova stava opraštanja. Zar nije gotovo smiješno što Jona želi više uništenje svojih neprijatelja nego li održanje vlastitog života zajedno s neprijateljem?“ (str. 334). Prema ovoj knjizi, Božje oprostjenje i smilovanje trebaju: mornari, Ninivljani te sam prorok i svi koji misle kao on. Zato je „život moguć samo na temelju praštanja, prije svega onoga Gospodinova, ali jednako tako i međusobnog praštanja kao otklanjanja svekolikih prepreka za zdrave temelje života. Bog u Joninoj knjizi ne očituje svoju bit kažnjavanjem i uništavanjem, jer to nije njegova temeljna značajka, nego u smilovanju i praštanju kao konkretnim oblicima ljubavi“ (str. 335). Knjiga o Joni povezuje biblijske glagole *aman* – vjerovati i *šub* - obratiti se (3,5.8.9). U njoj je obraćenje oslon na Boga cijelom egzistencijom, i to na Boga koji je drukčiji nego što mi ljudi mislimo ili želimo. Autor Joninu vjeru u Boga koji je milosrdan i brzo se sažali dovodi u vezu s novozavjetnim poimanjem obraćenja.

U sedmom poglavlju, iznesena je proročka kritika formalističkog kulta i socijalnog ugnjetava-

nja u narodu Božjem, a u osmom potreba vjere u Boga koji je samo milosrđe, i tu autor ponovno poseže za knjigom o Joni (str. 361-377). Pošavši od značenja Jonina imena (golub, golubica), autor ističe: „Jona je u knjizi prije jastreb koji iz dna duše želi uništenje neprijatelja svoga naroda i žalostan je na smrt što se to nije dogodilo“ (str. 364). Ovdje autor ističe kako se glagolom *jada* – „znati“ služe i Jona i Ninivljani (4,2-4; 3,9), s time da Jona zna kako je Bog milosrdan i ne želi da to milosrđe iskaže prema Ninivljanima kao neprijateljima Izraela, a Ninivljani znaju da bi Bog mogao odustati od kazne ako se oni obrate. Jona se boji da nema smisla biti pravedan ako je Bog milosrdan prema nepravednicima, a Bog svojega proroka liječi od bolesne mržnje i uskogrudnosti. Ovdje autor donosi uspjetu usporedbu između knjige o Joni i Isusove parabole o rasipnom sinu, jer je stariji sin iz te parabole sličan Joni: on se ljuti što je otac dobrostiv prema rasipnom sinu: „Kao i Jonina knjiga, i ova usporedba ostaje otvorenom. Odgovor trebaju dati slušatelji, odnosno čitatelji. Tko ima pravo, Jona ili Gospodin? Stariji sin ili otac? Usporedba o ocu i dvojici sinova pokazuje na zoran način svu dalekosežnost i dubinu Božje ljubavi, koja se ostvaruje u Isusovu životu kao vladavina Božjega kraljevstva“ (str. 375). Božo Lujčić napisao je god. 1998. divan ko-

mentar parabole o dobrom ocu i dva različita sina koju je nazvao „Evandjeljem u Evandelju“ (*Verbi minister et omnis creati cultor. Zbornik u čast fra Vitomiru Slugiću*, str. 173-191).

U devetom poglavlju autor je obradio otvorenost biblijske vjere za budućnost koju Bog sprema narodu i pojedincima. To je izveo iz najave idealnog vladara u tzv. Natanovu proročanstvu (2 Sam 7,12-16), zatim iz obećanja proroka većeg od Mojsija (Pnz 18,18), iz Izaijina proročanstva o Emanuelu (Iz 7,10-17), iz očekivanja konačnog Božjeg zahvata prema knjizi o Danielu, Jeremijine najave novoga Saveza i Deuteroizajinih pjesama o Gospodinovu sluzi. Zato bi biblijska vjera kod pojedinca i zajednice bila kreativno sjećanje na prošle zahvate Božje (izbavljenje iz ropstva, Savez, povratak iz uzništva), stalno obraćanje Bogu kao potpuna životna ovisnost o Njemu u sadašnjosti (*aman, šub, jada*) i vedro gledanje u budućnost koju Bog sprema (osobni i zajednički eshaton).

Ne znam koji su daljnji intelektualni projekti hrvatskog bibličara fra Bože Lujčića, ali bi bilo divno kada bi napisao cjelovit komentar knjige o Joni te priložio svoje već objavljeno tumačenje parabole o rasipnom sinu. Bio bi to nov impuls prihvaćanju Božjeg milosrđa prema svima ljudima. A današnji ljudi tek vjerom u Boga milosrdnoga mogu stupnjevito

prihvaćati i ostale objavljene istine.

Čestitam autoru i izdavaču, a čitateljima predlažem da pročitaju barem dijelove u kojima je obrađen Jona (str. 329-336; 361-377) kao buntovni prorok s potrebom da umom i srcem pristane uz Boga milosrdnog i prema neprijateljima Izraela.

Mato Zovkić

DOSTOJANSTVO LJUDSKE SPOLNOSTI

Christopher WEST, *Otvoreno o seksualnosti i braku. Odgovori na vaša otvorena pitanja o katoličkom naučavanju*. Split: Verbum, 2011., 254 str.

Knjiga američkoga autora, poznatog popularizatora teologije tijela Ivana Pavla II., na zanimljiv, vjernički i razumski uvjerljiv način, kroz pitanja i odgovore predstavlja ljepotu ljudske spolnosti i dostojanstvo bračnog zajedništva. Svojim pristupačnim i jednostavnim ali dubokim promišljanjem, knjiga ovoga autora predstavlja se kao svojevrsni mali priručnik za sve one koji traže odgovore na pitanja koja se tiču najdublje ljudske stvarnosti. Ako je moguće govoriti o tako dubokim i intimnim stvarima a da se ne obezvrijede, izlože poruzi i

nerazumijevanju, neplodnim normama i moralizmu, onda je to ova knjiga uspjela.

Knjiga je podijeljena na osam cjelina i zaključena korisnim dodatkom koji upućuje na neku literaturu koja bi čitateljima dodatno koristila u potrazi za punim i jasnijim značenjem vlastite spolnosti. Kazalo pojmova od dodatne je pomoći jer olakšava tematsko i ciljano traganje, a da se „nepotrebno“ ne gubi u onomu što trenutno nije bitno ili potrebno.

Prva cjelina je nazvana „Otaštvo veliko“ gdje dodani podnaslov tumači o čemu je riječ, naime o polaganju temelja. Autor upravo govori o temeljima, o stvarnom i izvornom značenju ljudske spolnosti. Predstavljajući biblijsko poimanje spolnosti kao utjelovljenje Božje ljubavi prema Izraelu, ljubavi koja se u Isusu ozbiljuje, autor govori kako je od vječnosti Božji plan da nas zaruči, da nas uvede u intimno zajedništvo s Njime: „Ljubiti i biti ljubljen kao što Bog ljubi – najdublja je težnja ljudskog srca“ (str. 19). Adam i Eva su izvorno živjeli to zajedništvo koje je Bog blagoslovio plodnošću, plodnošću koja nije imala smisao i cilj u samoj sebi, nego je čovjeku dana kao dar od Boga kojim zaposjeda, vlada zemljom. Adam i Eva preko svoje spolnosti nastavljaju Božje djelo stvaranja, oni su sustvorite-